

ASEMAKAAVAN TAIDE

Heikki Marilan karttamaalaukset kiinnostavat minua mm. koska olen kiintynyt karttoihin. Hankin niitä paikoista, joissa oleskelen vaikkapa vain muutaman tunnin, enkä raaski koskaan hävittää niitä. Suhteeni maantieteelliseen ja topografiseen todellisuuteen välittyy karttojen avustuksella. En voisi kuvitella astuvani vieraassa kaupungissa montakaan korttelinväliä ilman, että ensin hankin kunnan kartan. Kartat ovat kulttuurisesti, kognitiivisesti ja esteettisesti kiehtovia paikkojen representaatioita, hyödyllisiä, kiinnostavia ja useimmiten kauniita, ja oletan niiden mm. näiden ominaisuuksiensa takia motivoineen taiteilijaa. Vaikka taidekuva, sellainenkaan jossa inspiraationa ilmiselvästi on toiminut kartta tai asemakaavapiirustus, ei ole pragmaattisella tavalla välineellinen niinkuin kartta, lähdän siitä, että Marilan karttamaalauksetkin voidaan nähdä suhteessa johonkin itsensä ulkopuolella olevaan todellisuuteen. Otan siis todesta temaattisen näyttelyotsikon “Karttoja” ja maalausten maantieteellisiin paikkoihin osoittavat nimet. Luentani etsii kuvien todellisuussuhteita, joissa nähdäkseni piilee taiteen kiinnostavuus.

Marilan “kartat” osoittavat kaupunkeja ja kaupunkien lähiöitä. Kaupunkimaisen asutuksen asemakaavat muodollisine esittämistapoineen poikivat hänen töissään erilaisia taiteellisia variaatioita. Kartat ja asemakaavat ovat ns. todellisuuden ja teosten välissä. Ne asettavat etualalle maaston topografian, rakennusryppäät ja liikenneväylät. Sikäli kuin niiden muodoilla on yhteyttä siihen mitä kaupunki sosiaalisena muodostelmana on, taidekuvien voi kaikei ajatella sisältävän tämänkin aspektin, mutta välittyvätkö kaupungin sosiaalisen järjestelmän ainekset kartoista ja asemakaavoista? On tietysti mahdollista, että taidekuva avautuu samanlaiselle luennalle kuin aiheena ollut kartta, josta tietyin edellytyksin voi rekonstruoida kaupungin sosiaalista järjestystä. Marilan “informalistiset” variaatiot pyrkivät kuitenkin etäännyttämään konkreettisesta asemakaavapohjastaan rytmisiin kuvioihin ja värisommitelmiin.

Asemakaavat ja kartat ovat symbolisia järjestelmiä, jotka analogisesti ja mittakaavan mukaan täsmällisesti representoivat kaupungin fyysistä järjestystä. Edelliset alkavat suunnitelmina, jotka lopulta säätelevät kaupunkitilaa suhteessa siinä tapahtuviin toimintoihin. Kartat osoittavat mikä kulloinkin on fyysis-organisatorisen säätelyn tila. Marilan maalaukset keskustelevat siis asemakaavojen ja karttojen edustaman symbolisen järjestelmän kanssa, ei välttämättä niiden välittämän fyysisen ja sosiaalisen todellisuuden. Ne eivät luo suoraa suhdetta siihen kamaraan, niihin katuihin tai rantoihin, joilla ruumiillinen taiteilija itse astelee ja jotka ohjaavat hänenkin liikkumistaan.

Pitääkö Marilan kuvista ajatella, että niiden viittaussuhde pysähtyy asemakaavoihin ja karttoihin? Tällaista puhtaasti muodollista tulkintaa vastaan puhuvat ennen muuta teosnimet, jotka ovat paikannimiä: Varissuo, Hervanta, Konala, Rinkeby jne. Nimet ovat enemmän kuin maantieteellisiä merkkejä, ne osoittavat vuosien aikana kiteytyneisiin mielikuviin nopeasti nousseista kaupunginosista, halparakentamisesta, historiattomuudesta, sosiaalisista ongelmista, kulttuurittomista maaltamuuttajista ja ongelmallisista maahanmuuttajista (joilla on liikakin "toista" kulttuuria). Marilan karttakuvien edessä suorastaan hämmästyttävästi, miten suuri määrä negatiivisesti leimattuja paikkoja käsityksiimme oman aikamme todellisuudesta mahtuu. Samalla tulee mietittyä sen tiedon ohuutta ja yksipuolisuutta johon nuo käsitykset perustuvat. Kenellä on omakohtaista tietoa näistä paikoista? Jos ne ovat ongelmaisia, kenellä on muuta kuin tiedotusvälineistä saatua tietoa niiden problemeista? Kuka yleensä pystyy sanomaan, mihin epämääräinen negatiivinen mielikuva jostain lähiöstä perustuu? Mielikuva on yhtä abstrakti ja litteä kuin paikan asemakaavakartta.

Marilan lähiöteoksia voi verrata Silja Rantasen Pariisi-kuviin, joiden lähtökohta on Pariisin kartta. Nimellä Pariisi on toki erilainen kaiku kuin Konalalla. Pariisi historioineen, kulttuureinen ja tarinoineen on kuitenkin liian suuri mahtuakseen Rantasen karttakuviin. Ne viittaavat mielestäni turistin Pariisiin, sen joka kadunkulmassa tarkistaa kartasta, pitääkö jo

kääntyä oikealle tai joka yrittää siitä paikantaa Pompidou-keskusta tai Gare Orsayta. Siis juuri minun ja monen muun matkailijan Pariisiin. Kartta eräänlaisena alkukuvana on kuitenkin tarpeellinen ja arvokas meille, jotka vietämme Pariisissa lyhyen tai pitemmän ajan ja jotka yritämme vakavissamme tavoittaa suurkaupungin monia tasoja ja mittaamattomuutta. Konala on paljon enemmän yhtä kuin karttansa. Sen asemakaavan alle on ehkä jäänyt vain peltoa, metsää ja niittyä, mahdollisesti jokin purettu tönö, joiden jättämät merkit ovat heikot tai olemattomat, ja sen nykyinen asemakaava on vasta ensimmäinen. Marilan karttakuva Konalasta on silti vain karttakuva. Se ei ole sama kuin Konalaa koskevat kliseiset mielikuvat, vielä vähemmän se ilmaisee Konalan elämän todellisuutta. Sitäkin voi pitää alkukuvana. Konalaa on osoitettu ja punainen taustaväri vaatii huomiota Konalalle ja sen asukkaille.

Marilan käsittelemistä paikoista ainoa, jonka keskeisten osien asemakaavaa ei ole laadittu jossain kaupunkisuunnitteluvirastossa, on Moskova. Se kasvaa koukeroisena ja kryptisenä mustanpuhuvasta tiheästä keskustastaan, jonka lävitse luikertelee rihmamainen Moskovon-joki. Moskovon hahmo on kuin jättiläismäinen, arvoituksellinen (korva)sieni. Pitkä historia ja valtava koko tekevät Moskovasta käsittämättömän. Asutuksen elementit toistuvat loputtomina koukeroina kaupunkipilven sisällä. Kysymys on ehkä siitä, miten voi kuvata suunnatonta toiston määrää redusoimatta sitä jollain tavalla.

Omaa luokkaansa edustavat Marilan asuinkaupungin Riihimäen kuvat, joissa voi ehkä nähdä *hommage à* -tunnelmaa. Rautatie ja laaja ratapiha ovat aihe aiheen sisällä, ja tietysti risteysasema on se näkökulma, josta ulkopaikkakuntalaiset kaupunkia arvioivat. Asukas-taiteilijalle katuverkosto on vähintään yhtä oleellinen.

Monen kartan ylle Marila on pursottanut tiheän maaliverkon, jonka enemmän tai vähemmän suorakulmainen rakenne on ruutuasemakaavan

sukulainen. Kun verkko erityisen osoittavasti laskeutuu maalilla rakennetun epäsäännöllisesti kohoavan reliefin päälle, syntyy jyrkkä kontrasti. Vaikutelma on kuin San Francisco, jossa ihminen on itsepäisesti luonnollisista maastonmuodoista piittaamatta raivannut kadut ruutuasemaakaavan suorakulmaisen logiikan mukaan jyrkkiä rinteitä ylös ja alas. Toisinaan jokin “asutuskeskittymä” erottuu kappaleena ommeltua pitsiä. Pursottimesta purkautuvat maalilangat ovat liikenneväyliä, joissa autoja tai junavaunuja syötetään eteenpäin jatkuvana jonona. Todellisessa elämässä niiden on tarkoitus olla välineellisiä ja asettua diskreetisti toimipaikkojen ja asuntojen taustaksi, mutta niin kuin Marilan karttamaalauksissa järjestys keikahtaa toisin päin.

Pursotetut verkostot muodostavat tasoja, joiden läpi katseen on vaikea tunkeutua “itse kuvaan”. Katseen häirintä voi tapahtua myös maaliläiskillä. Tätä keinoa Marila on vaikuttavasti käyttänyt joissakin arkkitehtuurimaalauksissaan, Riihimäen työvoimatoimiston interiöörissä ja kerrostalofasadeissa, joissa maalattujen pallomaisten läiskien verho levittäytyy aiheen ylle. Näiden maalausten motiivit edustavat kiistattomasti ns. todellisuutta. Marila osoittaa, miten taiteen sääntöjen mukainen viivaperspektiivi, jota joskus on pidetty todellisuutta oikein kuvaavana metodina, monumentalisoi yksinkertaisen kerrostalon. Perspektiivin kuvalliset mahdollisuudet ovat tuttuja arkkitehtuurisuunnittelusta, jossa rakennuttajia harhautetaan esityksillä, missä vasta suunnitteilla oleva kohde näyttäytyy loisteliaampana, kuin mitä todellisuuden asettamat reunaehdot kuunaan sallivat toteuttaa.

Marilan arkkitehtonisilla kuvilla on toinenkin dimensio. Niiden aiheet ovat tavanomaisia. Niitä kuuluu pitää ankeina (vaikka niissä onkin pakko asua). Me näemme tällaisia taloja jatkuvasti, suorastaan niin usein ja niin paljon, että me emme enää näe niitä. Marilan maalausten teema voisi olla tämä häiriintynyt, kyselemätön katse. Voi jopa ajatella että ne problematisoivat modernismin kaikkivaltiaan visuaalisuuden, joka on suurempi vaara kuin karu kerrostalo koskaan voi olla, sillä se kieltää mahdollisuuden elää arvokkaasti muualla kuin, missä ulkoiset puitteet ovat arvokkaasti silatut.

Eeva Maija Viljo